

UOT 373.3/5.

Sürəyya Fərhad qızı Şükürova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

**ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNİN VII və IX SINIFLƏRİNİN AZƏRBAYCAN TARİXİ
KURSLARINDA FƏNDAXİLİ ƏLAQƏDƏN İSTİFADƏ**

Суряя Фархад гызы Шюкурова
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВНУТРИПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ НА КУРСАХ
ПО ИСТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНА В VIII-IX КЛАССАХ**

Suraya Farhad Shukurova
State Pedagogical University of Azerbaijan

**USE OF INTER-SUBJECTS RELATIONS AT THE COURSES ON
HISTORY OF AZERBAIJAN FOR 8TH AND 9TH FORMS**

Xülasə: Məqalədə VIII və IX siniflərinin Azərbaycan tarixi kurslarında fəndaxili əlaqədən istifadə olunması məsələsinə aydınlıq gətirilmiş və eyni zamanda keçmişlə müasir dövrün müqayisə edilməsi məsələsinə toxunulmuşdur.

Açar sözlər: *xanlıqlar, qoşun, qurultay, dövlətçilik ənənələri, sivilizasiya, tarixi zaman, şəxsiyyət*

Резюме: В статье разъясняется вопрос использования внутрипредметных связей на курсах по истории Азербайджана в VIII-IX классах. И в тоже время затронут вопрос сравнения прошлого и современного периодов.

Ключевые слова: *ханства, войска, конгрессы, традиции государственности, цивилизация, историческое время, личность*

Summary: Problems about use of inter-subjects relations at the courses on History of Azerbaijan for 8th and 9th forms has been make clear in the article. At the same time, problems related with the confrontation of past and contemporary period have been investigated in the article.

Key words: *khanates, troops, congress, state organization traditions, civilization, historical time, personality*

Respublikamızda yeni hazırlanan kurikulumun başlıca məqsədlərindən biri də dünyanı və özünü dərk edə bilən aydın təfəkkürə, yeni dünya görüşünə malik şəxsiyyətin formalaşdırılmasıdır. Elə buna görə də şagirdlərə dünya haqqında doğru-dürüst məlumatlar verilməlidir.

Ümumtəhsil məktəblərində Azərbaycan tarixinin tədrisi vasitəsilə ümumi orta təhsil səviyyəsində Azərbaycanın ən qədim yaşayış məskənlərindən biri olması, dövlətçilik ənənələri, Azərbaycan xalqının onun milli, sosial, əxlaqi-mənəvi dəyərlərinin təşəkkülü və formalaşması, vətənpərvərlik, milli iftixar hissi aşılayır.

Azərbaycan məktəblərində tarix kursları üzrə daha münasib olan aşağıdakı məzmun xətləri müəyyən edilmişdir:

1. Tarixi zaman, 2. Tarixi məkan, 3. Dövlət, 4. Şəxsiyyət.

Tarixi zaman. Bütün hadisə, təzahür və proseslər zaman daxilində baş verir. Onların zaman daxilində baş verməsinin və inkişafının ardıcılığı arasında qarşılıqlı əlaqə və təsvirləri müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Tarixi məkan. Cəmiyyətin həyatı, inkişafı və dəyişikliyi müəyyən tarixi məkan çərçivəsində baş verir. Həmin məkanın təbii coğrafi şəraiti

insanların həyat tərzinə, məşğuliyyətlərinə, təsərrüfat həyatlarına təsir göstərir.

Dövlət. Müxtəlif quruluş formaları dövlətlər və dövlətlərlə vətəndaşlar arasında olan münasibətin insanların həyatına və tarixin gedişinə güclü təsir göstərmişdir. Müxtəlif tarixi dövrlərdə mövcud olmuş Azərbaycan dövlətlərinin quruluşu, yeridikləri sosial-iqtisadi və xarici siyasət inkişaf edərək dəyişmiş, müxtəlif səviyyələrə gəlib çatmışdır.

Şəxsiyyət. Ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin fəaliyyəti bu və ya digər tarixi şəraitə təsirsiz ötüşmür. Təbiidir ki, tarixdə baş verən bir sıra hadisələr tarixi şəxsiyyətlər tərəfindən planlaşdırılır və idarə olunur.

VIII sinif Azərbaycan tarixi dərslində bütün tarix dərslərində olduğu kimi fəndaxili əlaqədən istifadə olunmuşdur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz əlamətlərdən biri olan şəxsiyyət terminini əsaslandıraraq VIII sinif Azərbaycan tarixi dərslindəki Nadir şahın hakimiyyətə gəlməsi, onun fəaliyyətini fəndaxili əlaqə prinsipindən burada hansı formada istifadə olunduğunu açıb göstərmək mümkündür. Bildiyimiz kimi, 1736-cı ilin mart ayında qurultay həyata keçirildi. Muğan düzünə, Suqovuşan adlı yerə toplaşanlar taxta kimin sahib olması məsələsini müzakirəyə çıxartdılar. Qurultayda Nadirin şah seçilməsinə qarşı duran Qarabağın Ziyadoğlu, Kəbirli, Otuzikilər və Cavanşir tayfaları o, şah seçildikdən sonra Xorasana sürgün olundular. [2, 70]

Burada fəndaxili əlaqə prinsipini sitat gətirərək deyə bilərik ki, Qarabağın adları sadalanan tayfaları Nadirin hakimiyyətini qəbul edə bilmirdilər. Bunun bir sıra səbəblərinin olduğu da danılmaz faktdır. Nadir xan Əfşarın bu qurultaya qədər Azərbaycanın tarixində bir şəxsiyyət kimi əvəzolunmaz rolu vardır. Buna misal olaraq Nadir xanın Osmanlı və Rusiya qoşunlarının Azərbaycandan çıxarılması olmuşdur. Şagirdlər fəndaxili əlaqə prinsipinə əsaslanaraq çox güman ki, bunları sitat gətirmək qabiliyyətlərini özlərində formalaşdıracaqlar.

IX sinfin Azərbaycan tarixi dərslində Türkmənçay müqaviləsini də, həmçinin fəndaxili əlaqədən istifadə edərək bununla bağlı fikirlərini əsaslandırma bilirlər.

1828-ci il fevralın 10-da Türkmənçay müqaviləsi imzalandı. Rusiya və İran razılığa gəl-

mək məqsədilə Azərbaycanın tarixi torpaqlarını öz aralarında bölüşdürdülər. Türkmənçay müqaviləsinə görə İrəvan və Naxçıvan da daxil olmaqla bütün Şimali Azərbaycan xanlıqlarının Rusiya tərəfindən işğalı İran tərəfindən tanındı. Cənubi Azərbaycan isə Qacarlar dövlətinin tərkibində qaldı. Bununla Azərbaycan torpaqları iki yerə bölündü. [3, 192]

Türkmənçay müqaviləsinə gətirib çıxaran amillər isə bundan əvvəl baş verən tarixi proseslərə əsaslanır. Ən böyük səbəb isə təbii ki, hər iki dövlətin Azərbaycanın strateji və coğrafi baxımdan, təbii ehtiyat baxımından qiymət verməsi və mühüm hesab etməsi idi. Bütün bu səbəbləri şagird özü araşdırmalı, əvvəlki dərslərə müraciət edərək fəndaxili əlaqədən hansı formada istifadə olunduğunu müəyyən etməlidir. Bu zaman şagird uzaq keçmişlə sonrakı dövrü müqayisə etmiş olur. Məktəb tarix kursunda tarixi keçmişin müasir dövrlə əlaqələndirilməsi tədris materialının aktualaşdırılması üçün zəruri olan vasitələrdən biridir. Keçmiş müasir dövrlə, bacarıqla əlaqələndirilməsi şagirdlərin fikrində tarixi hadisələr haqqında və müasir dövr haqqında daha dəqiq və düzgün təsəvvürlərin yaranmasına kömək edir. [1, 34]

Problemin aktuallığı. Müasir təhsil sisteminin bütün tələblərinə cavab verən kurikulum sisteminə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının bütün məktəblərinin VIII və IX sinif Azərbaycan tarixi kurslarında fəndaxili əlaqədən istifadə olunması predmeti xüsusi istedadla malik şəxsiyyətin yetişdirilməsinə yönəlmişdir.

Problemin yeniliyi. VIII və IX sinif Azərbaycan tarixi kurslarında fəndaxili əlaqənin imkanlarının araşdırılması ümumiləşdirilmiş analitik təhlillə dəyərləndirilmişdir.

Problemin nəzəri əhəmiyyəti. Məqalənin nəzəri əhəmiyyəti isə ondan ibarətdir ki, burada nəzərdə tutulan fikirlər tarixin tədrisi metodikası elminin məzmununu nəzəri cəhətdən zənginləşdirir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə nəzərdə tutulan fikirlərdən ümumtəhsil məktəblərində tarix fənninin tədrisi ilə məşğul olan pedaqoq və müəllimlər istifadə edərək yararlanacaqlar.

Ədəbiyyat

1. Vagin A.A. Tarixin tədrisi metodikası. Bakı, 1973.
2. Azərbaycan tarixi. VIII sinif üçün metodik vəsait. Bakı, 2015.
3. Azərbaycan tarixi. IX sinif üçün metodik vəsait. Bakı, 2015.
4. “Məktəb kurikulumları”. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Təhsil Problemləri İnstitutu. Bakı, 2015.
5. Əmirov M. Ümumtəhsil məktəblərində tarixin fəal/interaktiv təlimi metodikası. Bakı, 2014.
6. “525-ci qəzet”. Bakı, 2014, 14 noyabr

E-mail: sureyya.shukurova@bk.ru

Rəyçilər: *tarix ü.fəls.dok., b/m S. Həziyeva, ped.ü.fəls.dok., b/m Təranə İsayeva*

Redaksiyaya daxil olub: 30.03.2018